

عنوان

بررسی فتنه های آخر الزمان از منظر قرآن و روایات

فضه چاری^۱

دی ماه ۱۴۰۳

^۱. فارغ التحصیل سطح دو، حوزه علمیه صدیقه طاهره (س) انبارالوم.

چکیده:

این مطالعه با هدف شناسایی بررسی فتنه های آخر الزمان از منظر قرآن و روایات به قلم نگارش در آمده و در آن تلاش گردیده تا به این سؤال پاسخ داده شود که بررسی فتنه های آخر الزمان از منظر قرآن و روایات چیست؟

تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و روش بکار رفته در این مطالعه اسنادی می باشد. داده های مورد نیاز متناسب با اهداف و سؤالات تحقیق با استفاده از فیش جمع آوری و در تحلیل داده ها از روش تحلیل محتوا استفاده شده است.

از مهم ترین یافته های این مطالعه می توان به شناسایی جایگاه فتنه در قرآن و سنت، منشأ فتنه که شامل شیطان، منافقین، بدعت گذاران و کافران می باشد و یا از نظر جغرافیایی در سطح جهانی و در سطح جوامع مسلمانان و امت اسلام صورت می گیرد. از فتنه های آخر الزمان می توان به ضایع نمودن نماز، اسراف، بی احترامی به پدر و مادر و تزیین قرآن و مساجد نام برد و همچنین از عوامل نجات از فتنه ها می توان به تمسک به دین که شامل صبر و استقامت در دینداری، دعا به درگاه خداوند و بصیرت که شامل توجه به راه های دریافت علم و آگاهی و اجتناب از ورود به صحنه های فتنه می شود، اشاره نمود

کلید واژه ها: فتنه، آخر الزمان، آیات، روایات.

بیان مسأله:

فتنه از سنت های حتمی خداوند در زندگی بشر است. قرآن در آیات متعددی از بروز فتنه در زندگی انسان و نیز در اجتماع مسلمین خبر داده است. پیامبر مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه طاهرین علیهم السلام از اهل بیت ایشان نیز در موقعیت های گوناگون امت را به وقوع فتنه هایی که به شبی سیاه و ظلمانی می مانند و سبب انحراف بسیاری از مردم در آخر الزمان شده و دشمنان داخلی و خارجی مسلمانان، با ارتباط های پیشرفته ی روز، در مقام گمراه نمودن مردم مسلمان، به ویژه جوانان مسلمان هستند. هشدار داده و توصیه های لازم را به امت نموده اند. دشمنان اسلام سعی دارند با فساد و فحشاء، باطل های خود را به شکل حق جلوه دهند و از بی اطلاعی مردم ما، سوء استفاده نمایند، گرچه این حرکت در زمان های پیشین نیز وجود داشته است و لکن با این گستردگی نبوده؛ از این رو محقق سعی دارد خطرهایی که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و امامان معصوم ما علیهم السلام برای این

زمان ها بیان نموده اند را برای عموم مردم بازگو کند تا همه آگاه شوند و از این فتنه ها در امان بمانند.

صاحب نظران متعددی پیرامون فتنه های آخر الزمان دست به قلم شده اند از جمله: حسینی بهارانچی (۱۳۸۹) در هر زمانی خداوند مردم را آزموده و فتنه هایی برای آنان رخ داده است. در آن فتنه ها عده ای گماره و عده ای در راه حق ثابت مانده اند. این سیر از زمان حضرت آدم شروع و در زمان هر پیامبر و وصی پیامبر نیز ادامه داشته است. تونه ای (۱۳۸۸) آخر الزمان اصطلاحی است در فرهنگ ادیان بزرگ دنیا، به معنای آخرین دوران حیات بشر و قبل از برپایی قیامت. درباره فتن و حوادث آخر الزمان، احادیث بی شماری از حضرت ختمی مرتبت و حضرات ائمه در کتب حدیث به ثبت رسیده است. آخر الزمان به دو مرحله کاملاً متفاوت تقسیم می شود که یکی از این دوره ها مربوط به عصر تحقق وعده های الهی که با قیام مصلح جهانی آغاز می شود.

محقق در این تحقیق کوشش می کند تا فتنه های آخر الزمان از منظر قرآن و روایات را در موارد زیر بررسی کند.

پیشینه تحقیق:

با عنایت به مطالعاتی که در زمینه فتنه های آخر الزمان از منظر قرآن و روایات وجود دارد بسیاری از محققین پیرامون آن تحقیق نموده اند از جمله: حسینی بهارانچی (۱۳۸۹) در کتابی تحت عنوان "فتنه های آخر الزمان" بیان می دارد که در هر زمانی خداوند مردم را آزموده و فتنه هایی برای آنان رخ داده است. در آن فتنه ها عده ای گماره و عده ای در راه حق ثابت مانده اند. این سیر از زمان حضرت آدم شروع و در زمان هر پیامبر و وصی پیامبر نیز ادامه داشته است.

تونه ای (۱۳۸۸) در کتابی تحت عنوان "موعودنامه" بیان می دارد که آخر الزمان اصطلاحی است در فرهنگ ادیان بزرگ دنیا، به معنای آخرین دوران حیات بشر و قبل از برپایی قیامت. درباره فتن و حوادث آخر الزمان، احادیث بی شماری از حضرت ختمی مرتبت و حضرات ائمه در کتب حدیث به ثبت رسیده است. آخر الزمان به دو مرحله کاملاً متفاوت تقسیم می شود که یکی از این دوره ها مربوط به عصر تحقق وعده های الهی که با قیام مصلح جهانی آغاز می شود.

شفیعی سروسنانی (۱۳۸۳) در کتابی تحت عنوان "پیشگویی ها و آخر الزمان" بیان می دارد که جامعه مسلمانان در آخر الزمان از فتنه هایی که در عرصه سیاست و حکومت و اینکه از فروغلتیدن مردم در منجلاب معاصی و گناهان و دست برداشتن اعتقادات و باورهای صحیح و درست است.

حصاری (۱۳۸۲) در کتابی تحت عنوان به سوی حکومت جهانی امام مهدی عنوان می دارد که فتنه ها در حوزه فردی و اجتماعی است و آنچه در جامعه اسلامی ابراز نگرانی کرده اند فتنه های اجتماعی است. زیرا جمعیت کثیری را با خود همراه می نماید و در صورت عدم هوشیاری و بصیرت مسلمانان تبعات بزرگ و جبران ناپذیری را به دنبال خواهد داشت.

توکلی (۱۳۹۵) در فصلنامه علمی - ترویجی تحت عنوان فتنه های آخر الزمان و راه نجات از آن عنوان می دارد که فتنه مفهومی است که به اصل یک پدیده و واقیت خارجی در زندگی فردی یا اجتماع بروز و ظهور کرده و باعث اضطراب و تزلزل می کند.

با عنایت به مطالعه فوق مشخص می گردد که محققین بیشتر فتنه های آخر الزمان را بصورت کلی پرداخته اند. حال تلاش محقق این است که به این سوال پاسخ داده شود که بررسی فتنه های آخر الزمان از منظر قرآن و روایات چیست؟

اهمیت و ضرورت:

در قرآن، حدود بیست مورد، فتنه به معنای امتحان به کار رفته است. آزمایش و امتحان در سرگذشت اقوام پیشین هم بوده است. قرآن با نقل آن ها به مسلمانان درس و پیام می دهد که خود را آماده تحمل بلاها و آزمون های سخت الهی در راه ایمان و مکتب بسازند. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت طاهرین آن حضرت نیز فتنه هایی را برای امت اسلام پیشگویی کرده اند که از صدر اسلام آغاز و تا ظهور حضرت مهدی (عج) ادامه دارد. خداوند متعال به وسیله این فتنه ها که توسط عوامل دشمن در اجتماع مسلمانان و به خصوص در جامعه شیعی با انگیزه های شوم به وجود می آید مومنین را در ایمان و ولایت مداری مورد آزمون و امتحان قرار می دهد. اهل بیت راهکارهای مختلفی برای در امان ماندن از فتنه ها و رهایی از عواقب هلاک کننده آن ها برای امت بیان داشته اند که قرآن نیز بر آن ها صحنه می گذارد، این راهکارها تحت دو عنوان کلی تمسک به دین و بصیرت قابل دسته بندی است. توجه و تمسک به این این عوامل تنها راه نجات از فتنه هاست.

سوال اصلی:

بررسی فتنه های آخر الزمان از منظر قرآن و روایات.

سوالات فرعی:

- ۱- فتنه چیست؟
- ۲- فتنه های آخر الزمان چیست؟
- ۳- عوامل نجات از فتنه چیست؟

اهداف تحقیق:

هدف اصلی:

شناسایی نمودن فتنه های آخر الزمان از منظر قرآن و روایات.

هدف فرعی:

- ۱- مشخص نمودن فتنه.
- ۲- مشخص نمودن فتنه های آخر الزمان.
- ۳- مشخص نمودن عوامل نجات از فتنه.

۱- تعریف فتنه:

فتنه در فارسی به معنای ابتلا، آزمایش، اختلاف میان مردم، آشوب، عبرت، محنت، عذاب، دیوانگی، گمراهی، فضحیت و رسوایی آمده است.^۱ و در اکثر قریب به اتفاق فرهنگ های لغت عربی به معنای ابتلاء و امتحان است؛ که اصل این معنا از داخل کردن طلا و یا نقره در آتش و ذوب آن به منظور جدا شدن خوب از بد گرفته شده است. در قرآن کریم و سنت به دو معنای عام و خاص آمده است. معنی عام آن عبارت است از هر امتحان و آزمایش که برای انسان پیش آید و معنی خاص آن عبارت از حوادث و پیشامدهایی است که مسلمانان را در بوته ی امتحان قرار داده و از مرز دیانت منحرف می سازد و مقصود از آشوب های داخلی و خارجی که پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) هشدار داده همین معنا است.^۲

در مفردات نیز آمده:

اصل الفتن: إدخال الذّهب النار لتظهر جودته من رداءته، و استعمال فی إدخال الإنسان النار.^۳

^۱ - قیم، فرهنگ معاصر عربی فارسی، ص ۷۷۶.

^۲ - تونه ای، موعودنامه (الفبای مهدویت)، ۵۳۱-۵۳۲.

^۳ - راغب اصفهانی، مفردات غریب القرآن ص ۶۲۳.

و کدام بلا بزرگتر از بلاهایی است که دین انسان و سعادت ابدی او را نشانه می رود. انسان مؤمن در این هنگام باید خاشعانه خدای خویش را بخواند و از او طلب نجات و استمداد کند. و این تنها راه نجات است.

نقش دعا در رهایی انسان از فتنه های گمراه کننده تا بدانجاست که بنابر روایتی از امام حسن عسکری علیه السلام تنها کسی از فتنه های آخرالزمان نجات می یابد که دعا کننده برای تعجیل فرج و تحقق هر چه سریع تر ظهور امام زمان (عج) باشد.

۵-۲- بصیرت:

۵-۲-۱- توجه به راه های دریافت علم و آگاهی:

خدای بنده پرور چه زیبا به این امر حیاتی و مهم در سعادت انسان و حفظ دستاوردهای ایمان اشاره فرموده که:

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ؛^۱

انسان باید به غذای خویش بنگرد.

و امام باقر علیه السلام در بیان طعام در این آیه می فرماید:

علمه الذی يأخذه ممن يأخذه؛^۲

منظور از طعام انسان علم اوست که کسب می کند و باید نظر کند که از چه کسی فرا می گیرد.

امروز یکی از مهم ترین راهکارهای حفظ دین و ارزش های دینی مواظبت نسبت به افکار، آراء و اندیشه هاست که نباید از هر جا و هر کسی به دست جوانان و نوجوانان برسد چرا که این خود یکی از راه های بصیرت زدائی است. بدیهی است کتاب ها و مجلاتی که انسان مطالعه می کند و یا سی دی ها و وسایل صوتی که به آن گوش می دهد و یا فیلم ها و تصاویری که می بیند، همه و همه می تواند در تقویت عقاید و معرفت های دینی و یا بالعکس تضعیف آن ها سهم به سزایی داشته باشد. انسان گاهی به نام تحقیق و از روی انگیزه های به ظاهر روشنفکرانه سراغ کتاب ها و مقالاتی می رود که از نظر علمی صلاحیت کافی برای تشخیص درست و نادرست آن ندارد و متأسفانه به راحتی از آن چه اعتقاد داشته دست بر می دارد و در آن چه بدان یقین داشته شک می کند و سرانجام دل و فکرش از سخنان باطل و افکار انحرافی پر می شود به

^۱ - عبس: ۲۴.

^۲ - کلینی، همان، ج ۱، ۵۰.

طوری که دیگر جایی برای سخن حق در قلب و روح او باقی نمی ماند. و چه بسا این اتفاق در فاصله یک صبح تا غروب واقع شود.^۱

۵-۲-۲- اجتناب از ورود به صحنه های فتنه:

یکی از رهنمودهایی که برای در امان ماندن از فتنه ها از لسان بزرگان دین بیان شده، عدم همراهی با فتنه انگیزان و همراهان آنان در جامعه است؛ حال چه این فتنه ها همان روی گردانی مردم از اعتقادات و باورهای دینی و ارتکاب گناه و فساد باشد و چه فتنه های اجتماعی سیاسی باشد. در هر حال همراه نشدن با مردم گمراه و گروه هایی که به فتنه دامن می زنند موجب سلامت انسان از آسیب این فتنه ها می گردد.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می فرماید:

سلامه الرجل من الفتنه ان يلزم بيته؛^۲

کسی که در خانه خویش بماند از فتنه ها (ی زمانه) سالم بماند.

بدیهی است در فتنه های اجتماعی و سیاسی عدم ورود انسان مؤمن به اجتماعاتی که از سوی سران فتنه برگزار می شود، اهمیت بیشتری داشته و در سلامت انسان از آسیب های ناشی از فتنه نقش بارزتری دارد.

امام جواد علیه السلام می فرماید:

..... و قبل ذلك فتنه شرّ يمسي الرجل مؤمنا و يصبح كافرا و يصبح مؤمنا و يمسي كافرا. فمن ادراك ذلك الزمان فليثق الله و ليكن من أحلاس بيته؛^۳

قبل از ظهور فتنه های سختی است به طوری که مردی شب مؤمن است ولی صبح کافر می شود و دیگری صبح مؤمن است و شب کافر می شود. پس هر کس که این زمان را درک کرد باید تقوا پیشه کند و گلیم خانه اش باشد.

تعبیر گلیم خانه اش باشد بر شدت نهی امام از ورود به صحنه های آشوب و فتنه در جامعه دارد؛ به طوری که آن را لازمه برخورداری از تقوا و خدا ترسی دانسته و با صیغه امر از وظایف انسان مؤمن و معتقد قرار داده است.

امام صادق علیه السلام نیز می فرماید:

^۱ - شفیعی سروسستانی، پیشگویی ها و آخرالزمان، همان، ۲۵۳.

^۲ - انصاری قمی، غررالفصاحه، ۳۴۵.

^۳ - طوسی، الغیبه، ۱۶۳.

اذا كان ذلك فكونوا أحلاس بيوتكم حتى ظهر الطاهر بن المطهر ذو الغيبة الشريد الطريد؛^۱
هر گاه چنین زمانی فرا رسد گلیم خانه هایتان باشید تا این که آن فرزند پاک غایب و آواره
بیاید.

اهمیت اجتناب از ورود به آشوب ها و تجمعات سیاسی اجتماعی فتنه انگیزان تا بدانجاست که
امام صادق علیه السلام شرط همراهی با این گونه وقایع را اطمینان از انتساب این اجتماعات به
اهل بیت علیهم السلام دانسته است.

ابوبکر خضرمی از صحابه امام صادق علیه السلام می گوید:
دخلت أنا و أبانُ علی أبي عبدالله ع و ذلك حين ظهرت الرّایات السود بخراسان فقلنا ما تری
فقال اجلسوا فی بیوتکم فإذا رأیتمونا قد اجتمعنا علی رجل فانهدوا إلینا بالسّلاح؛^۲
من و ابان بر امام صادق علیه السلام وارد شدیم و آن، زمانی بود که پرچم های سیاه در
خراسان ظاهر شده بود. به امام گفتیم چه نظری دارید؟ ایشان فرمودند: در خانه هایتان
بنشینید. پس هر گاه دیدید ما بر حول مردی اجتماع کرده ایم با سلاح به ما بپیوندید.
حال با توجه به این حدیث و نیز توقیع شریفی که از جانب امام زمان (عج) صادر شده که
فرمودند:

و اما الحوادث الواقعة فارجعوا فیها الی روات حدیثنا فانهم حجتی علیکم.^۳
نقش بی بدیل ولایت فقیه در ارشاد و راهنمایی مردم و رهانیدن آن ها از آشوب ها و فتنه
های اجتماعی در زمان غیبت کاملاً روشن می گردد. به طوری که بر انسان مؤمن، فرض است
که ملتزم به این اصل ناب باشد و خود را با پیروی و تسلیم در برابر فرموده ها و خواسته های
ولی فقیه جامع الشرایط از ورطه فتنه ها برهاند و تنها از تجمعات و وقایعی در جامعه حمایت
کند که مورد تایید ولی فقیه و یا به فرموده ایشان صورت گیرد. در این صورت حتی اگر از
بصیرت هم برخوردار نباشد با استفاده از روشنگری های ولی فقیه به بصیرت می رسد و می
تواند با تشخیص حق از باطل و گرویدن به اهل حق، خود را از سقوط در فتنه ها برهاند. چرا
که این جایگاه از قوت و قدرتی بی بدیل در خنثی کردن فتنه ها و دفع کید دشمنان دارد و اگر

^۱ - همان.

^۲ - نعمانی، همان، ص ۱۹۷.

^۳ - طوسی، همان، ۲۹۰.

چنین نبود هرگز امام زمان (عج) آن را مرجع مؤمنین در هنگام بروز فتنه ها و حوادث اجتماعی قرار نمی دادند.^۱

نتیجه گیری:

فتنه در فارسی به معنای ابتلا، آزمایش، اختلاف میان مردم و در اکثر قریب به اتفاق فرهنگ های لغت عربی به معنای ابتلاء و امتحان است. در قرآن کریم و سنت به دو معنای عام و خاص آمده است. معنی عام آن عبارت است از هر امتحان و آزمایش که برای انسان پیش آید و معنی خاص آن عبارت از حوادث و پیشامدهایی است که مسلمانان را در بوته ی امتحان قرار داده و از مرز دیانت منحرف می سازد و مقصود از آشوب های داخلی و خارجی که پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) هشدار داده همین معنا است. فتنه ها می توانند در حوزه فردی و اجتماعی واقع شوند. اما آن چه همواره بزرگان دین مردم را از آن برحذر داشته و نسبت به وقوع آن در جامعه اسلامی ابراز نگرانی کرده اند فتنه های اجتماعی است؛ زیرا جمعیت کثیری را با خود همراه می نماید و در صورت عدم هوشیاری و بصیرت مسلمانان تبعات بزرگ و جبران ناپذیری را به دنبال خواهد داشت. منشأ فتنه می تواند شیطان، منافقین، بدعت گذاران و کافران باشد و یا از نظر جغرافیایی در سطح جهانی و در سطح جوامع مسلمانان و امت اسلام صورت گیرد. از فتنه های آخر الزمان می توان به ضایع نمودن نماز، اسراف، بی احترامی به پدر و مادر و تزیین قرآن و مساجد نام برد و همچنین از عوامل نجات از فتنه ها می توان به تمسک به دین که شامل صبر و استقامت در دینداری، دعا به درگاه خداوند و بصیرت که شامل توجه به راه های دریافت علم و آگاهی و اجتناب از ورود به صحنه های فتنه می شود، اشاره نمود.

منابع:

*قرآن کریم.

*نهج البلاغه.

- ۱- ابن بابویه، محمدبن علی (شیخ صدوق)، من لا یحضره الفقیه، ترجمه: علی اکبر و محمد جواد غفاری و صدر بلاغی، ج ۳، چاپ اول، تهران: نشر صدوق، ۱۳۷۶.
- ۲- انصاری قمی، مهدی، غررالفصاحه، قم: مؤسسه انتشاراتی امام عصر، ۱۳۸۸.
- ۳- تونه ای، مجتبی، موعودنامه (فرهنگ الفبای مهدویت)، قم: میراث ماندگار، ۱۳۸۸.

^۱ - توکلی، فتنه های آخر الزمان و راه نجات از آن، ص ۳۳-۳۴

- ۴- حسینی بهارانچی، سید محمد، فتنه های آخر الزمان، اصفهان: بینش آزادگان، ۱۳۸۹.
- ۵- حصاری، علی اکبر، به سوی حکومت جهانی امام مهدی، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۲.
- ۶- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات غریب القرآن، دمشق: دارالعلم دارالشامیه، ۱۴۱۲ق.
- ۷- شفیعی سروسستانی، اسماعیل، پیشگویی ها و آخر الزمان، تهران: موعود، ۱۳۸۳.
- ۸- طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیرالمیزان، مترجم: سید محمد باقر موسوی همدانی، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴.
- ۹- طوسی، محمد بن حسن، الغیبه، مترجم: عبادالله تهرانی و علی احمد ناصح، تهران: موسسه المعارف الاسلامیه، ۱۴۱۱ق.
- ۱۰- قیم، عبدالنبی، فرهنگ معاصر عربی فارسی، پنجم، تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۸۵.
- ۱۱- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، مترجم: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.
- ۱۲- محدث نوری، حسین، مستدرک الوسائل، جلد ۱۲، قم: موسسه آل بیت، ۱۴۰۸ ق
- ۱۳- نعمانی، محمد بن ابراهیم، الغیبه، مترجم: علی اکبر غفاری، تهران: نشر صدوق، ۱۳۹۷ق.
- ۱۴- توکلی، صدیقه، فتنه های آخرالزمان و راه نجات از آن، فصل نامه علمی - ترویجی پژوهش های مهدوی، شماره ۱۸، ۱۳۹۵.